

References

1. Vyshcha osvita Ukrayiny i Bolons'kyy protses: navch. posib. / V. Kremin', S. Nikolayenko, M. Stepko ta in.; za red. V. Kremenya. – Ternopil': Bohdan, 2004. – 384 s.
2. Kuz'myna N.V. Akmeolohycheskaya teoryya povyshenyya kachestva podgotovky spetsyalystov obrazovanyya / Nyna Vasyl'evna Kuz'myna. – M.: ITsPKPS, 2001. – 144 s.
3. Padalka H.M. Muzychna pedahohika: kurs leksiy z aktual'nykh problem vykladannya muzychnykh dystsyplin v systemi pedahohichnoyi osvity / za red. V.H. Butenka / H.M. Padalka. – Kherson: KhDPI, 1995. – 104 s.
4. Slastonin V.A. Tselostnyy pedagogicheskiy protsess kak ob'yekt professional'noy deyatel'nosti uchitelya: ucheb. posob. / V.A. Slastonin, A.I. Mishchenko. – M.: Prometey, 1997. – 200, [2] s.

The article reveals the features of the formation of performing competence of masters of musical art in the process of professional training at the faculties of the arts of pedagogical universities. The importance of competence training for the future teacher of artistic disciplines has been determined. The structure of performing competence of a master of music in music has been developed, which includes: the availability of knowledge for performing successful performing activities, understanding the meaning of this knowledge for practical use, a set of operational skills and a creative approach to professional activity. The main ways of forming the performing competence of masters of musical art in the process of professional training are defined.

Keywords: *performing competence, masters of musical art, vocational training, teachers of art disciplines, competence training.*

УДК 373.015.31

Паньків Л. І.

МУЗИЧНИЙ ТЕАТР У ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглядається педагогічний потенціал музичного театру. Охарактеризовано музичний театр як вид мистецтва та визначено основні його жанри в процесі історичного розвитку. Подано ретроспекцію використання музичного театру в школах України. Музичний театр розглядається як засіб виховання підростаючого покоління. Окреслено виховні функції музичного театру та шляхи використання його педагогічного потенціалу в освітньому процесі.

Ключові слова: *музичний театр, жанри музичного театру, функції музичного театру, педагогічний потенціал музичного театру.*

Мистецтво – найдавніша й найважливіша форма естетичного освоєння й перетворення дійсності. Міркування щодо впливу мистецтва на формування особистості супроводжують всю історію людства. Ще стародавні мислителі (Конфуцій, Платон, Аристотель та ін.) наголошували на виключній ролі мистецтва у вихованні людини: її духу, інтелекту, емоцій, розвитку почуття громадянства, соціальної спільності. Сьогодні вже стало аксіомою, що мистецтво є найважливішим засобом залучення особистості до загальнолюдських духовних цінностей через власний досвід спілкування з художніми образами, їх емоційне переживання. Сучасні філософи і педагоги (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Бутенко, Г. Падалка, О. Щолокова, Б. Юсов та ін.) довели, що саме мистецтво має найбільший вплив на ставлення людини до всіх явищ буття і до самої себе.

Світ мистецтва великий і різноманітний. Музика і хореографія, поезія і література, живопис і графіка, архітектура і скульптура та інші його різновиди сформувалися окремими галузями з притаманними лише їм характерними рисами художніх образів та засобами відображення дійсності і впливу на свідомість людини: слово, звук, рух і пластика, колір та світлотіні тощо. Особливе місце серед різновидів мистецтва належить театру.

Театр, як і будь-який вид мистецтва, розкриває складний духовний світ людини і впливає на його формування специфічними засобами. Природа театру синтетична, його художній образ виникає завдяки синтезу різних мистецтв: літератури і драматургії, живопису і архітектури, музики і хореографії, майстерності режисера та актора. Відтак, специфіка і винятковість театрального мистецтва полягає в художньому опануванні світу завдяки *синтезу* різних видів мистецтв і художньої творчості у сценічній дії. Тому театр можна розглядати як художню форму, яка із найбільшою повнотою втілює усі різноманітні та надзвичайно багаті можливості художньої творчості, а також має могутній естетико-формуючий вплив на сприймаючого, зокрема через «естетичний акт» самоідентифікації з персонажем вистави, що становить смисл самопізнання та осмислення соціокультурної реальності. Театральне мистецтво – результат спільних творчих зусиль драматурга, актора, режисера, художника-декоратора, музиканта. У тому, що театр демонструє закладені великі можливості емоційного та естетичного впливу тільки в синтезі з іншими видами мистецтва, полягає найважливіша його особливість.

Характерною рисою театру, як і музики, є неповторність у часі: кожен спектакль існує тільки в момент його відтворення. Взаємозв'язок цих видів мистецтва є органічним і цілісним, спостерігався ще на ранніх етапах розвитку суспільства, коли основні зусилля людини були спрямовані на усвідомлення специфіки буття та відображення дійсності у художніх формах. Синтез музики і сценічної дії забезпечили еволюцію однієї із найбільш довершених форм впливу мистецтва на духовний світ людини – *музичного театру*, що пояснюється як зовнішньою емпіричною якістю, так і внутрішніми механізмами споглядання та самоідентифікації завдяки діалогу-співпраці актора та глядача в естетичному, емоційно вираженому середовищі сценічного дійства.

Мета статті – охарактеризувати музичний театр як вид мистецтва та розглянути його педагогічний потенціал у контексті функціонального аналізу.

Музичний театр має багатовікову історію. Його витоки дослідники (М. Акімов, Л. Дмитрова, П. Марков, П. Морозов та ін.) пов'язують з давніми ритуалами, обрядовими дійствами доісторичної людини. Як вид мистецтва, музичний театр сформувався у VI ст. до н.е.

Глибокі розмірковування стосовно сутності музичного театру, а саме художніх механізмів взаємозв'язку та взаємовпливу музики і сценічної дії беруть свій початок у давньогрецький період розвитку культури (Аристотель «Поетика»). Зазначимо, зазначимо, що слово «театр» з давньогрецької означає «видовище».

Мистецтво давньогрецького театру мало досить умовний характер і являло собою діалог між хором та актором. Давньогрецька модель синтетичного театру, що об'єднувала хорівий спів та сценічну дію, стала первинно-концептуальною основою розвитку музично-театрального мистецтва, а художньою моделлю музичного театру були постановки трагедій і комедій у Давній Греції, оскільки специфіка вистав полягала у злитті музики поетичного слова. Розквіт цього виду мистецтва пов'язується з іменами поетів-трагіків Есхіла (525 – 456 рр. до н.е.), Софокла (496 – 406 рр. до н.е.), Евріпіда (480 – 406 рр. до н.е.). Їх творча спадщина (зокрема трилогія «Лай», «Едіп», «Семеро проти Фів» Есхіла; «Цар Едіп» Софокла; «Геракл» Евріпіда та ін.) і нині привертає увагу театральних митців.

В еволюції свого розвитку музичний театр змінював форми художнього відтворення дійсності у сценічній дії, набуваючи різних видів та жанрів (опера, оперета, мюзикл, водевіль та ін.), які модернізувалися в залежності від історичного розвитку та запитів суспільства. Та в усі часи музичний театр був потужним педагогічним засобом виховання молоді.

Педагогічні можливості музичного театру в Україні розглядалися і активно використовувалися вже XVI- XVII ст., а саме - в братських школах, що створювалися при церквах та монастирях. Братські школи – це були українські навчальні заклади, які створювали національно-релігійні та громадські організації – братства. Навчання будувалося на «семи вільних науках», до складу яких входила і музика. У братських школах популярними були театральні постановки на міфологічні, біблійні, історичні сюжети, що супроводжувалися музикою та співом. З тих часів відомою є українська шкільна драма типу мораліте «Воскресіння з мертвих» Георгія Кониського. Вершиною української шкільної

драматургії першої половини XVIII ст. вважаються п'єси Феофана Прокоповича («Владимир», 1705 р.), Лаврентія Горки («Іосиф Патріарх», 1708 р.). Шкільний музичний театр тих часів відзначався яскравими музичними характеристиками персонажів, гострими дійовими, комедійними контрастами, композиційною стрункістю, а головне - спрямованістю на виховання моральності та громадянських рис молоді.

Виховні можливості музичного театру широко використовувалися в Києво-Могилянській академії – відомому навчальному закладі XVII – XIX століття. Постановка студентами українських інтермедій та інтерлюдій (жанри тогочасного музичного театру) особливо в часи рекреацій були святом не лише для учнівської молоді, а й місцевого населення.

У практиці українського шкільного музичного театру з XVII- XIX ст. важливе місце посідав вертеп – ляльковий народний театр на біблійні теми (етапи народження та життя Ісуса Христа). Український вертеп, разом з китайським театром «тіней», турецьким театром «карагез», західноєвропейським ляльковим театром (маріонетки, ляльки на палицях і ляльки на пальцях) зумовлював формування феномена світового театру ляльок - з одного боку, а з іншого – став утіленням специфіки національної самосвідомості у музично-театральному мистецтві.

Значна активізація використання музичного театру в шкільному середовищі з метою національного виховання учнівської молоді в Україні спостерігалась в кінці XIX – на початку XX століття. Спеціально для шкільних постановок були написані дитячі опери класиками української музики - М.В.Лисенком («Коза-Дерева», «Пан Коцький», «Зима й Весна») та К.Стеценком («Котик і Півник»). У цих операх широко використано народні пісні й танці. Драматургічний розвиток сюжету і музичного матеріалу цих творів побудований на принципах, притаманних народному мистецтву. В цих операх втілено яскраві, колоритні образи та характерні для українського фольклору типажі (хитра Лисичка, суворий Мороз, красуня Весна та ін.). Такі образи є цікавими і доступними для сприймання дітей, їх відтворення учнями в музично-театралізованому дійстві.

Дитячі опери М.Лисенка і К. Стеценка були надзвичайно популярними серед учнівської молоді, привертала увагу і професійних режисерів. Відомо, що «Коза-Дерева» та «Зима й Весна» М.Лисенка були в репертуарі «Молодого театру», створеного у Києві видатним режисером та актором Лесем Курбасом. Ці опери користуються популярністю і в наш час.

Сьогодні музичний театр є одним із головних мистецько-виховних засобів у школах України. У зв'язку з цим постають питання ефективної організації роботи музично-театрального колективу, сучасного підходу до презентації музичного спектаклю, забезпечення діалогу з аудиторією, естетизації театрального впливу на молодь. Такі питання вимагають зосередженості на осмисленні *функцій* музичного театру. Функції музичного театру як важливого виду мистецтва розглядаємо в контексті мистецького впливу на людину, виділяючи при цьому специфіку музично-театральної дії.

У педагогіці доведено, що мистецтво театру, маючи досить велику силу впливу на особистість, може докорінно змінити її внутрішній моральний та психічний стани, сформувати світобачення, забезпечити можливість самопізнання та самовдосконалення. Досить велику роль відіграє музичний театр в естетичному вихованні учнів, адже під своїм впливом формує естетичні смаки, переконання, погляди на те, що є прекрасним, досконалим та вишуканим, а що навпаки – потворним, гидким та низьким. Тому, однією з головних функцій музичного театру є *естетична*. Саме естетична функція активізує відчуття краси, переживання гармонії, усвідомлення прекрасного як духовного піднесення.

Музично-театральне мистецтво, як особливий вид духовно-практичного освоєння дійсності за законами краси, є сферою естетичних і художніх цінностей. Естетичні цінності, які продукує мистецтво, є відбиттям краси як міри досконалості, допомагають усвідомлювати прекрасне не лише у мистецьких творах, а і в оточуючому світі. Художні цінності являють собою вищі рукотворні форми естетичних цінностей. Мистецтво театру, як специфічна форма пізнання та відображення навколишньої дійсності у художніх образах, є носієм художніх цінностей. Тож, художні цінності притаманні лише мистецтву, тяжіють до опредмечування, матеріалізації, а естетичні – до духовного аспекту, що проявляються в різних формах культури (праці, спілкуванні, мистецтві та ін.).

Музичний театр як вид мистецтва є носієм художніх та естетичних *цінностей*, отже виконує *аксіологічну функцію*. Вона забезпечує усвідомлення ідеалів, що базуються на цінностях суспільства, та надає можливості привносити їх у власну життєдіяльність. Саме аксіологічну функцію необхідно перш за все враховувати при організації музично-театральної діяльності учнів.

Художні образи музично-театрального мистецтва відтворюють навколишній світ в єдності емоційного і раціонального, забезпечуючи дієвість *пізнавальної функції* у цих вимірах. Це зумовлює виокремлення *інформативної функції* музичного театру, яка забезпечує формування у реципієнта сукупності знань про мистецтво, зокрема музику та театр, його жанри і стилі. Інформаційна функція формує знанняву основу художнього спілкування.

Важливою є *евристична функція* музичного театру, що тісно пов'язана з пізнавальною і інформативною, реалізується як відкриття нового, невідомого співвідносно з людиною в усьому багатстві переживань та пізнанням художньої картини світу, зокрема художньої концепції музично-театрального дійства.

Художньо-концептуальна функція дозволяє усвідомити у музичному спектаклі уявлення митця про світ у цілому, уможливилує усвідомлення головної ідеї мистецького твору.

Світоглядна функція акумулює вищі духовні ідеали мистецтва та забезпечує здатність керуватися ними в житті; фокусує смисложиттєві установки та орієнтири людини, музично-театральному дійстві; об'єднує художнє бачення картини світу та уявлення людини про самовизначеність та навколишній світ.

Культуротворча функція забезпечує саморозвиток особистості, її культури під впливом художнього пізнання.

Гедоністична є однією з основних функцій музично-театрального мистецтва. Саме через насолоду як висхідний збудник, реалізується вся система художнього впливу мистецтва музичного театру на особистість реципієнта.

Оцінна функція виявляється у критичному ставленні до мистецького твору, суб'єктивних судженнях і самостійних міркуваннях з приводу музичного спектаклю.

Компенсаційна функція дає змогу людині у процесі сприймання мистецтва музичного театру пережити ті почуття, яких вона була позбавлена у реальному житті.

Сугестивна функція - це навіювання відповідного устрою думок і почуттів. Улюблений твір мистецтва ніби заворожує людину. Сугестія (навіювання, вплив), ніби гіпнотична сила, захоплює бадьорим настроєм (активні марші, збудливі танцювальні ритми тощо), навіює меланхолійні роздуми (елегійні мотиви, кантиленні мелодії).

Надзвичайно важлива *катарсична функція*, що забезпечує вплив музичного театру на внутрішню гармонію людини, сприяючи збереженню і відновленню її психічної рівноваги.

Комунікативна функція розкривається на тлі активно-діалогової природи спілкування з мистецтвом, передбачає становлення «особистісних смислів» діалогу з мистецтвом на основі співпереживання, співчуття, співтворчості.

Просвітницька функція виявляється у розповсюдженні набутої мистецької інформації, обговоренні та поясненні художніх вражень від музичного спектаклю.

Соціалізуюча функція гармонізує особистісну і суспільну свідомість засобами мистецтва; забезпечує проникнення у морально-духовну сферу ментальності народу, без чого неможливо уявити існування мистецтва.

Виховна функція покликана виконувати надзавдання мистецького впливу загалом і музичного спектаклю зокрема - формування гармонійної духовно розвиненої особистості.

Творчо-спонукальна функція активізує творчий потенціал особистості, бажання творити за законами краси, стимулює до художньо-творчої, зокрема музично-театральної діяльності.

Отже, за своєю природою музичний театр виконує великий спектр *функцій*, а саме: естетичну, аксіологічну, гносеологічну, евристичну, виховну, компенсаторну, сугестивну, культуротворчу, гедоністичну, оцінну, творчо-спонукальну, катарсичну, просвітницьку, соціалізуючу та інші. Всі вони взаємопов'язані, доповнюють одна одну і забезпечують потужний педагогічний потенціал музичного театру. Вважаємо, що означені функції

мистецтва необхідно враховувати під час організації учнівських музичних театрів, у розробках інноваційних педагогічних технологій художнього виховання, могутнім засобом якого є музичний театр.

Література

1. Горбов А.С. Постановка видовищно-театралізованих заходів / А.С.Горбов. – К.: Шк. Світ, 2010. – 128 с.
2. Грушевський М.С. Історія української культури: у 6 т. 9 кн. / М.С. Грушевський. – К.: Либідь, 1993. – Т. 1. – 392 с.
3. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навчальний посібник / І.А. Зязюн, Г.М. Сагач. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
4. Паньків Л.І. Інтегративні тенденції розвитку мистецької освіти / Л.І.Паньків // Проблеми державного будівництва в Україні. Вип.№ 25. - Матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу «Україна між Заходом та Сходом: реалії та перспективи», 15 березня 2017 року / Київський міжнародний університет. – К.: КиМУ, 2017. – Т.1. – 238 с. – С. 167 – 171.
5. Шульга Р. Соціокультурний вимір художнього життя в Україні / Р. Шульга // Культура. Суспільство. Особистість: навч. посіб. [за ред. Л. Скокової]. – К.: Інститут соціології НАНУ, 2006. – С. 339 – 361.
6. Фурсенко Т.Ф. Музичне дозвілля молоді / Т.Ф.Фурсенко. – Ялта: РВВ РВНЗ КГУ, 2013. – 452 с.

References

1. Horbov A.S. Postanovka vydovyshchno-teatralizovanykh zakhodiv / A.S.Horbov. – K.: Shk. Svit, 2010. – 128 s.
2. Hrushevskiy M.S. Istoriia ukrainskoi kultury: u 6 t. 9 kn. / M.S. Hrushevskiy. – K.: Lybid, 1993. – T. 1. – 392 s.
3. Ziaziun I.A., Sahach H.M. Krasa pedahohichnoi dii: Navchalnyi posibnyk / I.A. Ziaziun, H.M. Sahach. –K.: Ukrainsko-finskyi instytut menedzhmentu i biznesu, 1997. – 302 s.
4. Pankiv L.I. Intehrativni tendentsii rozvytku mystetskoï osvity / L.I.Pankiv // Problemy derzhavnoho budivnytstva v Ukraini. Vyp.№ 25. - Materialy KhKhII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii profesorsko-vykladatskoho skladu «Ukraina mizh Zakhodom ta Skhodom: realii ta perspektyvy», 15 bereznia 2017 roku/ Kyivskiy mizhnarodnyi universytet. – K.: KyMU, 2017. – T.1. – 238 s. – S. 167 – 171.
5. Shulha R. Sotsiokulturnyi vymir khudozhnoho zhyttia v Ukraini / R. Shulha // Kultura. Suspilstvo. Osobystist: navch. posib. [za red. L. Skokovoi]. – K.: Instytut sotsiolohii NANU, 2006. – S. 339 – 361.
6. Fursenko T.F. Muzychne dozvillia molodi / T.F.Fursenko. – Yalta: RVV RVNZ KHU, 2013. – 452 s.

L.I. Pankiv. Musical theater in pedagogical discourse. *The article describes the musical theater as an art form. The musical theater is described as an art form and its main genres are defined. The genres of the musical theater are considered in the process of historical development. A retrospective of the use of the musical theater in schools of Ukraine is submitted. The educational functions of the musical theater are described and ways of using its pedagogical potential in the educational process. Musical and theatrical activities children develop artistic and creative thinking, activates cognitive processes, enriches the sensual sphere enhances emotional perception, stimulates the development of creativity, imagination, fantasy, forms the elements of art and aesthetic experience. The musical theater is an important means of raising the younger generation. Outlined ways to modernize musical theater based on a functional analysis of theater.*

Keywords: *musical theater, musical theater genres, features of musical theater.*